

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia VIII (2010)

RECENZJE

Pasja książki. Studia poświęcone pamięci profesora Janusza Dunina,
red. J. Ladorucki, M. Rzadkowolska, Wydawnictwo Literatura,
Łódź 2009, 544 s.

W końcu 2009 r. ukazał się obszerny tom pt. *Pasja książki*, na który składają się studia poświęcone pamięci profesora dr. hab. Janusza Dunina – bibliotekarza, bibliologa, bibliofila zmarłego w Łodzi 27 lipca 2007 r. Zredagowania zbiorowego tomu podjęli się adiunkci z Katedry Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Łódzkiego – doktorzy wypromowani przez profesora Dunina – Jacek Ladorucki i Magdalena Rzadkowolska.

Książkę opublikowało łódzkie Wydawnictwo Literatura, a jej promocja odbyła się 8 grudnia 2009 r. w gościnnych salach Łódzkiego Towarzystwa Przyjaciół Książki (ul. Piotrkowska 137), które wespół z Wydawnictwem zorganizowało tę uroczystość. Wzięli w niej liczny udział przyjaciele, współpracownicy, uczniowie i rodzina Profesora. Promocyjne spotkanie szybko przekształciło się w wieczór poważnych wspomnień o statecznym uczonym i radosnych dykteryjek, bo i Janusz Dunin był wybitnym znawcą literatury i książki, ale także dowcipnym, pełnym humoru człowiekiem, niekiedy sam z siebie żartował i pozwalał to czynić innym, co zyskiwało mu powszechną sympatię nic nie ujmując z profesorskiej powagi.

Recenzję wydawniczą promowanej książki przygotowała dr hab. Ewa Andrysiak z kaliskiego środowiska bibliotekoznawców i bibliofików (obecna na spotkaniu), finansowego wsparcia udzielił Uniwersytet Łódzki. Redaktorzy wiele trudu włożyli w terminowe pozyskanie od autorów zgłoszonych tekstów, dokonanie niezbędnych poprawek, ujednoczenie przypisów i cytatów, skomponowanie tomu, dobór materiału ilustracyjnego i ekslibrisów. Pracownik biblioteki Katedry BiIN – mgr Zbigniew Gruszka sporządził profesjonalnie indeks nazwisk (niezbyt składowanie jednak sformułował informację poprzedzającą ów osobowy spis). Wydawnictwo Literatura w Łodzi, nie mając doświadczenia w publikowaniu prac naukowych, dołożyło szczególnych starań w nadanie książce wysokiego poziomu edytorskiego, co trzeba przyznać – udało się w pełni.

Na zaproszenie do udziału w planowanej publikacji poświęconej pamięci Profesora Dunina nadesłało swoje teksty 42 autorów, które stanowią pracę zbiorową pt. *Pasja książki* liczącą 528 stron formatu octavo oraz 8 kart ilustracji barwnych (fotografie, reprodukcje ekslibrisów, dedykacji, portretów, pism, kart świątecznych, rycin itp.). Autorzy reprezentują polskie środowisko naukowe – głównie literaturoznawców, historyków i teoretyków książki, bibliografów, bibliotekoznawców; jest

też dwu autorów niemieckojęzycznych wspomnień o Januszu Duninie (Friedhilde Krause i Werner Schochow).

Bardzo zróżnicowane tematycznie artykuły wymagały prezentacji w określonym porządku. Redaktorzy otrzymane materiały – jak się to zwykle czyni w wydawnictwach zbiorowych – podzielili na kilka, w miarę możliwości, spójnych grup problemowych, zgodnie z zainteresowaniami badawczymi i pisarskimi Profesora, którego pamięć autorzy pragnęli uczcić, a także z ich naukową specjalnością.

Pierwszą część książki, zawierającą artykuły poświęcone Januszowi Duninowi, otwiera prezentacja jego działalności naukowej i dydaktycznej w Katedrze Bibliotekoznawstwa pióra Hanny Tadeusiewicz – kierownika tej uniwersyteckiej placówki. Związły tekst odnotowuje pokaźny dorobek dydaktyczny Profesora, którego seminaria cieszyły się uznaniem studentów. Efektem promotorskiej pracy J. Dunina jest ponad stu magistrów oraz pięciu doktorów bibliotekoznawstwa. Autorka scharakteryzowała także, wybiórczo tylko, najważniejsze dla szeroko pojętej nauki o książce osiągnięcia publikacyjne – głównie druki zwarte. Doskonałym uzupełnieniem artykułu jest spis prac naukowych i popularnonaukowych Dunina, sporządzony profesjonalnie przez nieżyjącego już Andrzeja Kempę – łódzkiego bibliotekarza i bibliofila. Bibliografia podmiotowa – w wyborze – rejestruje 235 pozycji z lat 1957–2008, podmiotowa zaś odnotowuje 49 pozycji opublikowanych od 1969 do 2008 r. Spis sporządzony zgodnie z obowiązującymi normami, pokazuje jak wielką pracę pisarską wykonał Janusz Dunin w ciągu pół wieku aktywności zawodowej i naukowej, pracę, która wzbogaciła „o nowe treści polską naukę o książce, literaturze i kulturze”¹.

W omawianej pierwszej części publikacji są jeszcze dwie rozprawy odnoszące się do twórczości J. Dunina. Krzysztof Migoń, zgodnie z własnymi zainteresowaniami badawczymi, zajął się zagadnieniem teorii książki w ujęciu prof. Dunina. W partii wstępnej autor rozpatruje samą istotę teorii książki i definicje próbujące oddać specyfikę zjawiska, bowiem – jak napisał „nie można spodziewać się, że teoria książki przyniesie konstatacje ostateczne i ustalone «raz na zawsze»”; tu też przywołał najwybitniejszych teoretyków książki w literaturze polskiej (A. Łysakowskiego, S. Vrtela-Wierczyńskiego) i światowej (P. Otleta). K. Migoń przedstawił następnie te prace Profesora, które odnoszą się do teorii książki i choć nie deklarował, że jest to jego pole badawcze, do refleksji nad fenomenem książki wniósł wiele. Problem ten pojawił się już w opublikowanej w 1968 r. rozprawie doktorskiej J. Dunina pt. *Wstęp do literatury świeckiej drugiego rynku wydawniczego w Polsce, w Papierowym bandycie* z 1974 r., a najpełniej skonkretyzował się w 1993 r. w książce habilitacyjnej *Rozwój cech wydawniczych polskiej książki literackiej XIX–XX wieku*; tu na teorię książki składa się opis pratekstów, mających charakter bibliologiczny i stanowiących o potencjale dzieła literackiego jako książki (oprawa, obwoluta, tytułatura, ilustracje, zdobnictwo i in.). Elementy teoretyczne są też m.in. w pracach Dunina: *Książeczki dla grzecznych i niegrzecznych dzieci* (1991), *Książka na miarę człowieka* (1989), *Pismo zmienia świat* (1998). Te najważniejsze wątki prac prof. Dunina

¹ H. Tadeusiewicz, *Działalność naukowa i dydaktyczna Janusz Dunina w Katedrze Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Łódzkiego*, [w:] *Pasja książki. Studia poświęcone pamięci profesora Janusza Dunina*, Łódź 2009, s. 7–13; A. Kempa, *Bibliografia dorobku piśmienniczego prof. dr. hab. Janusza Dunin-Horkawicza*, [w:] *ibidem*, s. 56–79.

dotyczące teorii książki zasługują „na trwałą obecność w piśmiennictwie bibliologicznym z racji oryginalności i wiarygodności. Głęboka znajomość świata książki i mechanizmów nim rządzących pozwoliła bowiem Duninowi zauważyć i opisywać zjawiska często niedostrzegane lub niedoceniane” konkluduje – autor².

Tadeusz Żabski poświęcił swój artykuł roli Janusza Dunina w tworzeniu nauki o literaturze popularnej w Polsce. W zwartym tekście trafnie zauważył, iż z kolekcjonerskiej pasji Dunina zrodziły się jego studia o literaturze popularnej, która w twórczości Profesora znalazła poczesne miejsce. Zajmował się nią przez całe naukowe życie, poczynając od niedostępnej pracy magisterskiej „O dowcipach” ... i pierwszych artykułików z lat 1957–1958, poprzez debiutancką książeczkę o literaturze kabaretowej pt. *W Bi-Ba-Bo i gdzie indziej* z 1966 r., dwa lata później wydaną rozprawę doktorską *Drugi rynek wydawniczy w Polsce, Papierowego bandytę* (1974) – o książce kramarskiej i brukowej, tomik pod stylizowanym długim tytułem *Życie i sprawy Sotera Rozmiar Rozbickiego...* z 1980 r. – aż do poświęconej humorystyce książeczki pełnej aforyzmów i dowcipów *WC Book. Książka klozetowa do rozweselenia i refleksji* z 2002 r. z zabawnymi rysunkami i solidnym łańcuszkiem oraz „*Złotej Różdżki*” reedycji *petersburskiego wydania z roku 1883* opublikowanej w 2003 r. Stał się więc Janusz Dunin współtwórcą nauki o literaturze popularnej, „dysponując bardzo szeroko rozbudowanym warsztatem badawczym i dużą wiedzą”³.

Bibliofilski konterfekt Janusza Dunina nakreślił Grzegorz Matuszak, wykorzystując opublikowaną rozmowę Jacka Ladoruckiego z Profesorem, jego liczne publikacje, katalogi aukcyjne, wydawnictwa bibliofilskie. Pisze więc o początkach zainteresowania książkami małego Janusza jeszcze w przedwojennym Wilnie, gdzie spędził pierwsze lata życia, następnie o antykwarycznych poszukiwaniach w Łodzi, z którą związał się na ponad pół wieku, gdzie współtworzył bibliofilskie organizacje i zaczął gromadzić już „dorosły” księgozbiór domowy. Biblioteka Dunina szybko stała się podstawowym warsztatem pracy naukowej przyszłego Profesora. Zgromadził piękny zbiór dawnych książeczek dla dzieci oraz literatury drugiego rynku wydawniczego, popularnej, brukowej i kramarskiej, o których wielokrotnie pisał. Zbierał wilniana i lithuanica z sentymentu dla dawnej „małej” ojczyzny. Gromadził też z upodobaniem i znanstwem ekslibrisy i literaturę o nich; poświęcił tym książkowym znakom, napisany z żoną Cecylią *Philobiblon polski*, wydany w 1983 r. Kolekcjonował wiele innych obiektów bibliofilskich, m.in. łodziana, judaica, druki emigracyjne i, jak sam je nazwał, różne „szpargały”. Po latach gromadzenia nadszedł, już na profesorskiej emeryturze, czas rozpraszania kolekcji; ostatnia aukcja za życia Janusza Dunina odbyła się jesienią 2005 r. W maju 2007 r. Łódzkie Towarzystwo Przyjaciół Książki zorganizowało Mu jubileuszową uroczystość, zaś pośmiertnie nadało godność członka honorowego. Ostatni fragment tekstu Grzegorza Matuszaka stanowi pożegnanie Profesora wygłoszone na ceremonii pogrzebowej 31 lipca 2007 r., które zakończył słowami wartymi przypomnienia i pamiętania: „Taki człowiek jak Profesor Janusz

² K. Migoń, *Teoria książki w ujęciu Janusza Dunina*, [w:] idem, s. 14–25.

³ T. Żabski, *Janusz Dunin – współtwórca nauki o literaturze popularnej*, [w:] idem, s. 26–34.

Dunin nigdy nie odchodzi zupełnie. Pozostają jego myśli zapisane w książkach, pozostaje w naszej dobrej, serdecznej pamięci, nas wszystkich, którzyśmy pozostali”⁴.

To tyle o artykułach mówiących o życiu i twórczości Janusza Dunina, otwierających *Pasję książki*. Zamyka ją fragment zawierający teksty o charakterze wspomnieniowym pt. *Co było, a nie jest...* pióra siedmiu autorów – znajomych i przyjaciół Profesora – rówieśników i znacznie młodszych z Litwy, Polski i Niemiec⁵. Wspominają oni m.in. o czasach wileńskich Mieczysława Jackiewicza i Janusza Dunina, o polonistyce KUL w latach studiów Dunina, o jego bibliofilskich fascynacjach, o niezrealizowanej współpracy autorskiej z „Akapitem” – wydawnictwem Oddziału Warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Książki. Napisane z wielkim uznaniem dla dorobku naukowego Profesora, wspominają serdecznie wybitnego uczonego, ale i „żartownisia, kpiarza i kawalarza” (J. Andrzejewski), który jawi się „jako człowiek towarzyski, dowcipny, skory do żartów” (R. Nowoszewski). I takim go wszyscy zapamiętaliśmy.

Podstawowy zrąb *Pasji książki* (s. 81–458) stanowią rozprawy polskich badaczy, nadesłane na zaproszenie redaktorów planowanego zbioru studiów, poświęconych pamięci profesora Janusza Dunina. Autorami opublikowanych w tej części książki rozpraw są głównie bibliolodzy i literaturoznawcy, także historycy i historycy sztuki. Pracownicy naukowcy i dydaktyczni reprezentują wszystkie ośrodki kształcenia bibliotekarzy w Polsce: Bydgoszcz, Katowice, Kraków, Lublin, Łódź, Toruń, Warszawę, Wrocław. Najwięcej tekstów przygotowali, co oczywiste, profesorowie i adiunkci – młodszy współpracownicy Profesora Dunina z jego macierzystej Katedry, z którą związany był naukowo i dydaktycznie przez wiele lat – do przejścia na emeryturę w 2002 r., doktorzy hab.: Jadwiga Konieczna i Stanisława Kurek-Kokocińska oraz doktorzy: Alina Brzuska-Kępa, Rafał Kępa, Evelina Kristanova, Jacek Ladorucki i Magdalena Rzadkowolska.

Otrzymały materiał redaktorzy podzielili na pięć części zgodnie z podjętą tematyką i nadali im tytuły nawiązujące do tytułatury książek Profesora; to znakomity pomysł z pewnością zachęcający do lektury artykułów. Rozprawy łódzkich i pozałódzkich autorów znalazły się w następujących częściach: *O piśmie, które zmieniła świat...*, *O książkach na miarę człowieka*, *O książkach dla grzecznych i niegrzecznych dzieci*, *O papierowych bandytach i nie tylko...*, *Philobiblon polski*; kilka tekstów, które trudno było zakwalifikować do któregoś z nich, zamieszczono w pojemnych – *Variach*.

Wśród opublikowanych studiów część odnosi się do twórczości Dunina. Są to: *Książka dziecięca w życiu i pracy naukowej Janusza Dunina* pióra Jadwigi Koniecznej⁶, Jerzego Stefana Ossowskiego *Tropem papierowego bandyty...*⁷, Stanisławy Kurek-Kokocińskiej *Upodobania ukierunkowane: philobiblon*⁸, *Życzenia, powinszowania*

⁴ G. Matuszak, *Byłem częstym klientem księgarń i antykwariatów... Rekonstrukcja autoportretu bibliofila Janusza Dunina*, [w:] ibidem, s. 35–55.

⁵ *Co było, a nie jest, czyli wspomnienia o Januszu Duninie*, [w:] ibidem, s. 459–501.

⁶ Ibidem, s. 226–236.

⁷ Ibidem, s. 280–296.

⁸ Ibidem, s. 353–370.

w kulturze dawnej Piotra Kowalskiego⁹ oraz *O cytowaniach Janusza Dunina* zanalizowanych przez Wandę Pindlową¹⁰.

Natomiast pozostałe teksty są wynikiem badań autorów podejmujących tematykę, będącą w kręgu ich zainteresowań historią i współczesnością książki, ilustratorstwem, czytelnictwem, dawnym pismem, źródłami do dziejów kultury książki, cenzurą i innymi problemami związanymi z szeroko pojętą nauką o książce. Napisane przez wybitnych uczonych, kompetentnie i pięknie literacko złożyły się na niezmiernie wartościową pracę zbiorową, która z pewnością skłoni do lektury rozpraw o życiu i twórczości Janusza Dunina, pracę poszerzającą nadto naszą wiedzę o „pasji książki”. Prezentowana publikacja jest też wydawniczym sukcesem łódzkiej Katedry Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej.

Hanna Tadeusiewicz

⁹ Ibidem, s. 297–316.

¹⁰ Ibidem, s. 395–402.